

Mikulová, Jana

Věty vztažné

In: Mikulová, Jana. *Syntax latinských vedlejších vět*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 123-135

ISBN 978-80-210-7207-7; ISBN 978-80-210-7210-7 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131781>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VĚTY VZTAŽNÉ

Věty vztažné se vztahují ke jménu, které dále určují, a mají funkci přívlastku nebo přístavku. Jsou uvozeny vztažnými zájmeny nebo příslovci. V české gramatice se také používá označení věty přívlastkové. Z hlediska funkce a významu lze rozeznat dva základní typy latinských vztažných vět. První typ se označuje jako **specifikující** nebo **restriktivní** a druhý typ jako **vysvětlovací** nebo **nerestriktivní**.

Specifikující (restriktivní) vztažné věty slouží k bližšímu vymezení jména, ke kterému se vztahují, definují určitou skupinu apod. Např. v souvětí „Děti, které mají žluté tričko, si stoupnou napravo“ slouží věta vztažná k vymezení skupiny dětí, která se má zachovat určitým způsobem. Napravo nemají jít všechny přítomné děti, ale jen ty, které mají žluté tričko.

Vysvětlovací (nerestriktivní) vztažné věty neslouží k vymezení jména či stanovení určité skupiny, ale pouze doplňují ke jménu nebo skupině jako celku další informaci. Např. v souvětí „Mnoho turistů mířilo do Řecka, které je pokládáno za kolébku evropské civilizace“ vztažná věta nevymezuje Řecko vůči dalším státům s tímž názvem, ale doplňuje další informaci. Vysvětlovací věty se mohou vztahovat nejen k vlastním, ale i k obecným jménům.

Spojovací výrazy, výrazy v hlavní větě

Jmenný výraz (tj. **substantivum**, **zpodstatnělé adjektivum** nebo **zájmeno**), ke kterému se věta vztahuje, se označuje termínem **antecedent**, protože v typických případech předchází před větou vztažnou. Používá se však i pro případy, kdy za vztažnou větou následuje. Např. v české větě „Zeptej se pána, který stojí u dveří“ je antecedentem výraz „pána“, ve větě „Vypravoval mi o tom, co tam viděl“ je antecedentem zájmeno „tom“. Antecedent může být jednoslovný, může se však jednat také o spojení substantiva s adjektivem, zájmenem apod.

Je-li v latině antecedentem zájmeno, používá se nejčastěji *is*, objevuje se však i řada dalších zájmen, např. *hic*, *iste*, *ille*, *idem*, *ipse*, zájmena osobní (např. *ego*, *nos*), ale i tázací (např. *quis*) nebo neurčitá (např. *quidam*). Některá zájmena se také vyskytují ve spojení se substantivy (srov. „ten muž, který“). Jedná se zejména o ukazovací zájmena *is*, *hic*, *iste*, *ille*. Někdy **není antecedent** ve větě hlavní **vyjádřen** (např. „kdo“ místo „ten, kdo“).

Spojovací výrazy

Vztažné věty jsou uvozeny vztažnými zájmeny, vztažnými zájmennými adjektivy nebo příslovci. Základním vztažným zájmenem je **qui, quae, quod** „který“. Mezi vztažná zájmenná adjektiva patří např. **quantus, a, um** „jak veliký“, **qualis, e** „jaký“, **quotus, a, um** „kolikátý“. Věty mohou být připojeny také pomocí neurčitě vztažných zájmen a zájmenných adjektiv:

- *quicumque, quaecumque, quodcumque* „kterýkoli“
- *quisquis, quidquid (quicquid)* „kdokoli, cokoli“ (má jen některé tvary, kromě uvedených tvarů zejména akuzativ *quemquem* nebo ablativ *quoquo*)
- *qualiscumque, quaecumque* „jakýkoli“
- *quantuscumque, quantacumque, quantumcumque* „jakkoli veliký“
- *quotuscumque, quotacumque, quotumcumque* „kolikátýkoli“

(1) *Necesse est enim miseros esse eos, **qui** centum milibus annorum ante occiderunt, vel potius omnis (= omnes), **quicumque** nati sunt.* (Cic. *Tusc.* 1, 5, 9)

Neboť pak musí být nešťastní ti, kteří zemřeli před sto tisíci lety, nebo spíše všichni, kteří se kdy narodili.

Vztažné zájmeno se shoduje s antecedentem v rodě a čísle. Pád vztažného zájmena se řídí jeho funkcí ve větě a může se od pádu antecedentu lišit, zájmeno *quem* (2) je např. jakožto předmět slovesa *video* v akuzativu, kdežto antecedent *homo* je nominativu.

(2) *Sed quis hic est **homo, quem** ante aedis (= aedes) video...?* (Plaut. *Amph.* 292)

Ale kdo je ten člověk, kterého vidím před domem...?

Před vztažným zájmenem mohou předcházet předložky (3).

(3) *Rufum istum, **amicum tuum, de quo** iterum iam ad me scribis, adiuvarem...* (Cic. *fam.* 9, 24, 1)

Tomuto Rufovi, tvému příteli, o kterém mi už zase píšeš, bych pomohl...

Vztažné zájmeno *quod* může být také protějškem tázacího zájmena *quid* ve významu „proč?“ (4).

(4) *Quid est, **quod** laetus es?* (Ter. *Eun.* 559)

Proč se raduješ? (dosl. Co je to, z čeho se raduješ?)

Mezi **vztažná příslovce** patří např. *ubi* „kde“, *unde* „odkud“, *quo* „kam“, *qua* „kudy“, *quotiens* „kolikrát“. Také příslovce mohou být neurčitě vztažná, např. *ubicumque* „kdekoli“, *undecumque* „odkudkoli“, *quocumque* „kamkoliv“, *quacumque* „kudykoli“, *quotienscumque* „kolikrátkoli“ apod.

- (5) *Et castra eo ipso loco, ubi pugnatum erat, imperator Romanus posuit.* (Liv. 34, 26, 3)
Římský velitel postavil tábor na tom stejném místě, kde se předtím bojovalo.
- (6) *Sed ubicumque pugnatum est, res Romana superior fuit.* (Liv. 9, 37, 12)
Ale kdekoliv se bojovalo, Římané zvítězili.

Způsoby ve větě vedlejší

Ve vztažných větách se používá **indikativ** nebo **konjunktiv**. Protiklad mezi indikativem a konjunktivem může mít různé významy.

Indikativ a konjunktiv jako způsoby vět hlavních

Indikativ a konjunktiv mohou mít ve vztažných větách stejné funkce a významy jako ve větách hlavních. Ve vztažných větách se může objevit např. **nereálný konjunktiv**, ale také **vybízeční konjunktiv**, **potenciální konjunktiv** atd. Čas konjunktivu se v tomto případě **neřídí pravidly souslednosti časové**, rozhodující je funkce konjunktivu. Příkladem je nereálný konjunktiv *dicerem* (7) po čase hlavním a vybízeční konjunktiv *differamus* (8) po čase vedlejší. Souslednosti časové nepodléhají rovněž potenciální konjunktivy ve větách typu *quod sciam* „pokud vím“ (9) nebo *quod meminero* „pokud si pamatuji“, které mají povahu vsuvky a autorského komentáře. Výjimečně se ve vztažné větě může objevit také imperativ.

- (7) *Dicendum igitur est id, quod non dicerem nisi coactus...* (Cic. dom. 96)
Je tedy třeba říct to, co bych neřikal, kdybych k tomu nebyl donucen...
- (8) *...remque commovisti nova disputatione dignam, quam in aliud tempus differamus.* (Cic. Brut. 297)
... uvedl jsi téma, které by si zasloužilo samostatný výklad, který ale nechme na jindy.
- (9) *Sestius VI Id. expectabatur, sed non venerat, quod sciam.* (Cic. Att. 16, 2, 4)
Očekávalo se, že Sestius přijde šest dnů před Idami, (dosl. Sestius byl očekáván), ale nepřišel, pokud vím.

Konjunktiv vyjadřující definici

Protiklad mezi indikativem a konjunktivem se uplatňuje často ve **specifikujících** (restriktivních) vztazných větách, pomocí nichž se vymezují osoby či věci nebo se vyjímají z celku skupiny osob či věcí. **Indikativ** se používá k **identifikaci** osoby, věci či skupiny, jako by mluvčí na osobu či věc „ukazoval prstem“ (např. „To je ten, kterého jsem včera viděl.“). Pomocí indikativu mluvčí podává osobu, věc nebo skupinu jako reálně existující. Např. ve větě „Studenti, kteří si vybrali jako druhý jazyk němčinu, budou mít hodinu v učebně 310“ slouží vztazná věta k vymezení skupiny studentů, jejíž existence je známá nebo předpokládaná. V češtině se v těchto větách používá oznamovací způsob.

- (10) *Contra dixit is, qui casu tum Romae fuit, tuus hospes, Verres,...* (Cic. *Verr.* II 3, 18)
Proti tomu se postavil ten, kdo byl tehdy v Římě, Verres, tvůj host,...

Je-li ve větě **konjunktiv**, vyjadřují se **charakteristiky** osoby, věci nebo skupiny osob či věcí, aniž by bylo nutné je přímo ztotožnit s nějakou reálně existující osobou, věcí nebo skupinou. V **češtině** se v těchto větách může vyskytovat **kondicionál**, mnohdy se však používá také **oznamovací způsob**. Typickým případem jsou věty typu „Hledáme pracovníka, který by plynule ovládal / který ovládá čtyři světové jazyky“, v nichž se pouze definují vlastnosti hledané osoby bez ohledu na to, zda existuje nebo ne. Mluvčí může o existenci osoby s požadovanými vlastnostmi vědět, ale nemusí. Na rozdíl od indikativních vět není podstatou sdělení existence nebo identifikace osoby, věci či skupiny, ale definování jejich vlastností. Příkladem jsou konjunktivy *arbitretur* (11) a *vellent* (12), které kladou důraz na charakteristiku (tj. „takový, kdo“, „taková, kteří“). Zda taková jedinci existují nebo kteří to jsou, je druhotné.

- (11) *...quis est, qui illum absolvi potuisse arbitretur?* (Cic. *Cluent.* 25)
...je snad někdo, kdo by si myslel, že mohl být osvobozen?
- (12) *Invenit Archagathus paucos, qui vellent [sc. nummulos] accipere; iis dedit.* (Cic. *Verr.* II 4, 53)
Archagathus našel pár lidí, kteří byli ochotni si těch pár peněz vzít, a těm je dal.

Rozdíl mezi indikativem a konjunktivem lze ukázat také např. na dvojici českých vět „Hledáme (tu) židli, která má vysoké opěradlo“ (indikativní) a „Hledáme židli, která by měla vysoké opěradlo“ (konjunktivní). Indikativ použijeme např. při hledání konkrétní židle ve skladu, konjunktiv jako charakteristiku židle, kterou bychom rádi koupili. V latině lze ukázat rozdíl mezi indikativem a konjunktivem na dvojici vztazných vět (13) a (14), které následují po *quis est*. Zatímco konjunktiv *conetur* (13) vyjadřuje charakteristiku, indikativ *vocat* (14) se nachází v otázce, jejímž smyslem je identifikace dané osoby.

- (13) **Quis est, qui id hoc tempore infirmare conetur?** (Cic. Cluent. 80)
Je snad někdo, kdo by se to v této době snažil zpochybnit?
- (14) **SY. Quis est, qui me vocat?** / **EV. Erus atque alumnus tuos (= tuus) sum.** (Plaut. Merc. 808)
SY: Kdo je ten, kdo mě volá? / EV: Jsem tvůj pán a žák.

Pro volbu konjunktivu nebo indikativu je důležitý také význam věty hlavní či dalších větných členů. Zatímco v některých větách lze použít indikativ i konjunktiv, v jiných větách je jeden z obou způsobů vzhledem k významu nepravděpodobný nebo méně obvyklý. Pokud se vyskytne, má zvláštní význam. Např. ve větách typu *nemo est, qui...* „není nikdo, kdo...“ (15) nebo *nihil est, quod...* „není nic, co...“ (16) se obvykle používá konjunktiv, protože záporné výrazy „nikdo“, „nic“ většinou slouží k definici neexistující osoby či věci. Věty po záporných výrazech *nemo*, *nihil* apod. jsou zařazovány také mezi věty s účinkovým významem (viz níže nebo v kapitole *Věty účinkové*). Je-li záporná věta hlavní i vedlejší, může se vyskytnout ve vztažné větě také spojovací výraz *quin* (17).

- (15) **Nemo est, qui tibi sapientius suadere possit te ipso...** (Cic. fam. 2, 7, 1)
Není nikdo, kdo by ti mohl lépe poradit než ty sám...
- (16) **Nihil erat plane, quod scriberem.** (Cic. Att. 16, 14, 1)
Nebylo vůbec nic, o čem bych ti psal.
- (17) **...nemo est, quin intellegat ruere illam rem publicam.** (Cic. Verr. II 5, 12)
Není nikdo, kdo by nechápal, že se takový stát hroutí.

Naopak v některých kontextech je nutné použít indikativ. Příkladem je vztažná věta *quem ante aedis video* (18), která se týká identifikace konkrétní osoby, nikoliv její charakteristiky.

- (18) **Sed quis hic est homo, quem ante aedis (=aedes) video...?** (Plaut. Amph. 292)
Ale kdo je ten člověk, kterého vidím před domem...?

Čas konjunktivu vyjadřujícího definici se řídí pravidly souslednosti časové. Často se vyskytují zejména konjunktivy pro současnost – konjunktiv **prézentu** po čase hlavním (15), (19) a konjunktiv **imperfekta** po čase vedlejší (16), (19). Objevují se však i konjunktivy pro předčasnost (20), které vyjadřují dokončenost před jiným dějem (např. „Je snad někdo, kdo by to už nebyl zkusil?“). Méně často se mohou vyskytnout i konjunktivy opisného časování na *-urus sim* nebo *-urus essem* pro následnost (21). Konjunktiv se do češtiny často překládá kondicionálem (předčasnost lze od současnosti odlišit použitím kondicionálu minulého), není to však pravidlem. Lze použít také oznamovací způsob, protiklad mezi latinským indikativem a konjunktivem se však může ztrácet, není-li naznačen jiným způsobem nebo není-li zřejmý z kontextu.

- (19) *Et quidem saepe **quaerimus** verbum Latinum par Graeco et **quod idem valeat**; hic **nihil fuit, quod quaereremus**.* (Cic. fin. 2, 4, 13)
 Často zajisté hledáme latinské slovo odpovídající řeckému a takové, které by mělo stejný význam. V tomto případě však nebyl důvod cokoliv hledat. (dosl. nebylo nic, co bychom hledali).
- (20) *Quis enim **est, qui de hac officina, qui de vasis aureis, qui de istius pallio non audierit?*** (Cic. Verr. II 4, 55)
 Neboť je snad někdo, kdo by nebyl slyšel o této dílně, o zlatých vázách nebo o plášti tohohle člověka?
- (21) *...legatos habes eos, **qui ipsi per se habituri sint rationem dignitatis tuae**.* (Cic. ad Q. fr. 1, 1, 10)
 ...jako legáty máš lidi, kteří sami od sebe budou vždy mít na zřeteli tvoji důstojnost.

Konjunktiv ve vztažných větách s příslovečným významem

Konjunktiv se používá také ve větách, které mají příslovečný významový odstín a vyjadřují účel, účinek, příčinu, přípustku nebo podmínku. Konkrétní významový odstín může být naznačen některými výrazy, např. *quippe* u příčinného odstínu nebo adverbiem *tamen* „přece“ ve větě hlavní u významového odstínu přípustkového. Někdy se však významový odstín zakládá pouze na kontextu.

Ve vztažných větách s účelovým, účinkovým a podmínkovým významem se používají konjunktivy stejným způsobem jako v příslušných spojkových větách (více viz kapitoly věnované jednotlivým typům příslovečných vět). Ve vztažných větách s příčinným nebo přípustkovým významem se používají konjunktivy podle souslednosti časů.

Významový odstín	Pravidla pro použití konjunktivu	Výrazy naznačující významový odstín
účelový	konjunktiv vět účelových (konj. prez., impf.)	
účinkový	konjunktiv vět účinkových (nejčastěji konj. prez., impf., pf.)	<i>ita, sic, tam, talis,...</i> ve větě hlavní
příčinný	konjunktiv podle souslednosti časů	<i>quippe, ut, utpote</i>
přípustkový	konjunktiv podle souslednosti časů	<i>tamen</i> ve větě hlavní
podmínkový	konjunktiv vět podmínkových (konj. prez., pf. pro potencialitu, konj. impf. a plpf. pro nerealitu)	

Do češtiny lze vztažné věty s příslovečným významem přeložit pomocí vět se vztažnými zájmeny nebo příslušnými příslovečnými větami.

Účelový významový odstín:

- (22) ...*legatos ad Titum Quinctium miserunt, qui consilium ab eo peterent.* (Liv. 35, 25, 3)
...poslali k Titu Quinctiovi legáty, kteří by / aby ho požádali o radu.

Účinkový významový odstín:

- (23) *Nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile...* (Cic. parad. 3)
Nic není tak neuvěřitelného, co by se / že by / aby se to řečením nestalo pravděpodobným,...

Příčinný významový odstín:

- (24) *Nam mihi quidem [sc. potestas tribunorum] pestifera videtur, quippe quae in seditione et ad seditionem nata sit.* (Cic. leg. 3, 19)
Moc tribunů se mi jistě zdá zhoubná, protože vznikla během rozbrojů i za účelem vyvolávání rozbrojů.

Přípustkový významový odstín:

- (25) *Namque egomet, qui sero ac leviter Graecas litteras attigissem, tamen cum pro consule in Ciliciam proficiscens venissem Athenas, complures tum ibi dies sum propter navigandi difficultatem commoratus.* (Cic. de orat. 1, 82)
Neboť i já, ačkoliv jsem se k řecké vzdělanosti dostal pozdě a jen povrchně, když jsem se jako prokonzul na cestě do Kilikie dostal do Athén, přece jsem tam kvůli potížím s plavbou pobyl po mnoho dní.

Podmínkový významový odstín:

- (26) *Haec (...) qui videat, nonne cogatur confiteri deos esse?* (Cic. nat. deor. 2, 12)
A pokud by to někdo viděl, nebyl by snad nucen uznat, že bohové existují?

„Zvláštnosti“ latinských vztažných vět

Tato kapitola je věnována některým charakteristikám latinských vztažných vět, jimiž se odlišují od českých vět vztažných.

Vztažné věty bez antecedentu

Jak bylo uvedeno výše, některé vztažné věty **nemají ve větě hlavní antecedent**, a to ani ve formě ukazovacího zájmena. Je to pravidlem u vět uvozených neurčitě vztažnými zájmeny (např. *quicumque*), není to však neobvyklé ani v případě zájmena *qui*, *quae*, *quod*. Vztažné zájmeno bývá nejčastěji ve tvaru **maskulina** nebo **neutra**.³⁰ Vypuštěný antecedent má obvykle obecnou povahu („ten“, „to“, „člověk“ apod.) a může být vypuštěn zejména v případě, kdy by se shodoval v pádě se vztažným zájmenem, např. (*is*) *qui*, (*id*) *quod* apod., nebo kdy by byl podmětem slovesa ve větě hlavní (27), (28) či jeho předmětem v akuzativu. Antecedent se naopak ve větě hlavní obvykle vyskytuje tehdy, pokud je v jiném pádě než v nominativu či akuzativu nebo pokud následuje po předložce.

(27) *Nusquam est, qui ubique est.* (Sen. *epist.* 2, 2)

Kdo je všude, není nikde.

(28) *Quod bonum est, prodest.* (Sen. *epist.* 117, 2)

To, co je dobré, prospívá.

Vztažná věta bez antecedentu může někdy fungovat jako podmět nebo předmět slovesa ve větě hlavní. Může se také vztahovat k ději obsaženému v předchozí větě jako celku. V takovém případě je vztažná věta uvozena zájmenem **quod**, které se do češtiny překládá jako „což“ (29).

(29) *...D. Brutum et P. Scipionem consules (...) homo omnium infimus et sordidissimus, tribunus plebis C. Curiatius, in vincula coniecit, quod ante factum non erat.* (Cic. *leg* 3, 20)

...tribun lidu C. Curiatus, člověk ze všech nejniže postavený a nejhanebnější, nechal zavřít do vězení konzuly D. Bruta a P. Scipiona, což se předtím nikdy nestalo.

³⁰ Pompei (2011, s. 462).

Vztažně připojené nezávislé věty

Věta uvozená vztažným zájmenem může odkazovat k výrazu obsaženému v předchozí větě nebo souvětí. Tyto věty se nacházejí na pomezí mezi větou hlavní a vedlejší. Vztažné zájmeno odpovídá výrazům „a ten“, „a to“, „on však“ apod. Zájmeno *qui* může např. odpovídat výrazům *et is (hic, ille), is autem, is igitur* (30), zájmeno *quem* výrazům *et eum (hunc, illum), eum autem, eum igitur*, zájmeno *quod* výrazům *et id (hoc, illud), id autem, id igitur* atd., viz (31), (32).

- (30) *Nam quid ego de Cicerone dicam? Qui cum primum sapere coepit, acerbissimos dolores miseriasque percepit.* (Cic. *fam.* 14, 1, 1)
Co mám říct o Ciceronovi? Ten, když začal rozum brát, prožíval veliké trápení a neštěstí.
- (31) ...[sc. Isocrates] *eum librum, qui Panathenaicus inscribitur, quarto et nonagesimo anno scripsisse se dicit vixitque quinquennium postea; cuius magister Leontinus Gorgias centum et septem complevit annos neque umquam in suo studio atque opere cessavit. Qui, cum ex eo quaereretur, cur tam diu vellet esse in vita: „Nihil habeo,“ inquit, „quod accusem senectutem.“* (Cic. *Cato* 13, 8)
...[Ísokratés] tvrdí, že knihu Panathénaikos napsal v 93 letech. Pak žil ještě dalších pět let. A jeho učitel Gorgiás z Leontín se dožil sto sedmi let a nikdy nepřestal studovat a pracovat. A ten, když se ho ptali, proč chce tak dlouho žít, řekl: „Nemám důvod, proč bych si stěžoval na stáří.“
- (32) *At enim vir clarissimus, (...) Q. Catulus, itemque (...) Q. Hortensius, ab hac ratione dissentiant. Quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse et valere oportere confiteor...* (Cic. *Manil.* 51)
Avšak s tímto názorem nesouhlasí slavný Q. Catulus (...) ani Q. Hortensius. Uznávám, že v mnoha věcech se u vás těšili velké vážnosti a že je to tak správně...

Vztažné věty v rozsáhlejších souvětích

Věta vztažná může být součástí složitější syntaktické struktury a mohou na ní být závislé další vedlejší věty včetně věty vztažné. Je tedy větou řídicí v souvětí, které je jako celek zapojeno do jiné věty. Např. v českém souvětí „Přišli i lidé, o nichž jsi tvrdil, že nepřijdou“ je na vztažné větě „o nichž jsi tvrdil“ závislá věta „že nepřijdou“. Zájmeno „nichž“ je v pádu vyžadovaném předložkou „o“ (tj. „tvrdit o“).

V latině však může být vztažné zájmeno v pádě, který vyžaduje vedlejší věta nebo infinitivní konstrukce závislá na větě vztažné, nikoliv věta vztažná (v uvedeném českém příkladu by se jednalo o větu „že nepřijdou“). Ve větě (33) je např. akuzativ *quem*, který je vyžadován konstrukcí akuzativu s infinitivem *quem... voluisse perdere* po *dicis*, nikoliv českým mluvčím očekávaná konstrukce *de quo dicis eum... voluisse perdere*. Obdobně

akuzativ *quas* (34) nelze vysvětlit jako pád předmětu ve větě *ad maiora veniet paratior*, ale jako pád předmětu vyžadovaný slovesem *conbiberit* z věty, která je na *ad maiora veniet paratior* závislá. Český mluvčí by zde očekával *quibus, si eas conbiberit, ad maiora veniet paratior*.

Při překladu do češtiny obvykle **nelze latinskou konstrukci napodobit**, a proto má české vztažné zájmeno pád vyžadovaný slovesem vztažné věty, např. „o němž tvrdíš“ (33).

(33) *Et eum tu accusas avaritiae, quem dicis sestertium viciens voluisse perdere?* (Cic. Flacc. 83)

Et eum tu accusas avaritiae, de quo dicis eum sestertium viciens voluisse perdere?

A ty obviňuješ z lakoty toho, o němž tvrdíš, že chtěl promrhat dva miliony sestertii?

(34) ...[sc. puer] *iam infici debet iis artibus, quas si (...) conbiberit, ad maiora veniet paratior.* (Cic. fin. 3, 2)

...[sc. puer] *iam infici debet iis artibus, quibus si eas (...) conbiberit, ad maiora veniet paratior.*

...už [jako malý] se má vzdělávat v těch věcech, které když si osvojí [tj. v dětském věku], bude lépe připraven na věci důležitější.

Obsahuje-li věta vztažná další vztažnou větu, mohou stát vztažná zájmena obou vět vedle sebe (35).

(35) *...est enim (...) non satis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur...* (Cic. fin. 1, 7, 26)

...není totiž (...) dostatečně vzdělaný v těch oborech, které ovládají ti, kteří se označují za učené...

Připodobnění zájmena nebo antecedentu

Pád vztažného zájmena někdy neodpovídá syntaktické funkci ve vztažné větě ani na ní závislé větě vedlejší, ale pouze **opakuje pád antecedentu**. Dochází k tomu v krátkých větách za předpokladu, že tím není narušen význam věty. Příkladem je zájmeno *quo* (36), které by mělo být jakožto předmět slovesa *commemoravi* v akuzativu (*quem*). Některé případy připodobnění vztažného zájmena jsou ve skutečnosti způsobeny vypuštěním infinitivu. Ve větě (37) je např. vypuštěn infinitiv *confirmari*.

(36) ...[sc. Caesar] *in eo loco, quo paulo ante commemoravi, ante oppidum constitit...* (Bell. Afr. 41, 3)

...[sc. Caesar] *in eo loco, quem paulo ante commemoravi, ante oppidum constitit...*

...[Caesar] se zastavil před městem na tom místě, které jsem před chvílí zmínil...

(37) *Nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus, nec nos fallit nec aliter accidet.* (Cic. Att. 10, 8, 7)

Nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo [confirmari] diximus, nec nos fallit nec aliter accidet.

My to přece potvrzujeme tou předpovědí, kterou jsme zmínili (dosl. řekli, [že se to potvrzuje]), a nemýlíme se a právě tak se to stane.

Může se vyskytnout také opačný případ, kdy se pád antecedentu přizpůsobí pádu vztažného zájmena, třebaže sloveso věty hlavní vyžaduje jiný pád. Dochází k tomu např. tehdy, pokud je na antecedentu důraz a pokud se nachází v začáteční části věty, viz (38).

(38) *Sed istum, quem quaeris, ego sum.* (Plaut. Curc. 419)

Ale ten, koho hledáš, jsem já.

Pozice věty vztažné vzhledem k antecedentu, opakování antecedentu ve větě vedlejší

Antecedent se může nacházet **zároveň ve větě hlavní i ve větě vedlejší**. Opakuje se buď stejný výraz (39), nebo je použit jiný výraz se stejným či podobným významem (40). Opakování může být prostředkem ke zvýšení srozumitelnosti textu, ke zdůraznění apod. V češtině lze napodobit latinskou větu použitím vztažného zájmena „kterýžto“. Překlad však zní poněkud šroubovaně, a proto se obvykle volí jiné výrazové prostředky.

(39) *In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt litteris Graecis confectae et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat, qui numerus domo exisset eorum, qui arma ferre possent,...* (Caes. Gall. 1, 29, 1)

Caesarovi byl doručen seznam nalezený v táboře Helvétiů, který byl psán abecedou a v kterém bylo jmenovitě uvedeno, kolik bojeschopných lidí odešlo ze svých domovů...

(40) ...[sc. Helvetii] *legatos ad eum mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant,...* (Caes. Gall. 1, 7, 3)

...[tj. Helvétiové] k němu pošlou jako vyslance nejurozenější muže z obce v čele s Nammeiem a Verucloetiem...

Věta vztažná může vzhledem k antecedentu zaujmout tři pozice – může před ním předcházet (41), může po něm následovat (42) nebo může antecedent sama obsahovat (43). V latině jsou doloženy všechny tři typy, nejčastější je věta vztažná následující po antecedentu. Převaha tohoto typu se během historického vývoje latiny posiluje. Zvláště v textech staršího období však není neobvyklá ani vztažná věta obsahující antecedent, na nějž někdy může odkazovat zájmeno nebo adverbium ve větě hlavní (44).

- (41) *Cavarinum cum equitatu Senonum secum proficisci iubet, ne quis aut ex huius iracundia aut ex eo, **quod** meruerat, **odio** civitatis motus existat.* (Caes. Gall. 6, 5, 2)
Cavarinovi se senonskou jízdou přikáže jít s ním, aby nedošlo k nějakým nepokojům kvůli Cavarinově vznětlivosti nebo kvůli nenávisti lidí, kterou si vysloužil.
- (42) *Video enim esse hic in senatu **quosdam**, **qui** tecum una fuerunt.* (Cic. Catil. 1, 8)
Vidím totiž, že zde v senátu jsou někteří z těch, kteří byli s tebou.
- (43) *Caesar necessariis rebus imperatis ad cohortandos milites, **quam in partem** fors obtulit, decucurrit et ad legionem decimam devenit...* (Caes. Gall. 2, 21, 1)
Když Caesar vydal nezbytně nutné rozkazy, spěchal povzbuzovat vojáky, jak se mu zrovna namanuli do cesty, a dorazil k desáté legii...
- (44) *Ita sive casu sive consilio deorum immortalium, **quae pars** civitatis Helvetiae insignem calamitatem populi Romani intulerat, **ea** princeps poenas persolvit.* (Caes. Gall. 1, 12, 6)
Tak ať už náhodou nebo z vůle nesmrtelných bohů ta část Helvétiů, která způsobila onu neblaze proslulou porážku římského národa, byla potrestána jako první.

S pozicí vztažného zájmena souvisí také pojem prolepse (předjímání), který se používá ve stylistice pro případy, kdy vztažné zájmeno předchází před antecedentem a slouží ke zdůraznění. Za typický příklad se pokládá věta (45).

- (45) ***Quam** quisque norit artem, **in hac** se exercent.* (Cic. Tusc. 1, 18, 41)
Ať se každý zdokonaluje v tom, co umí. / Co kdo umí, tak v tom ať se zdokonaluje.

Přehled

Spojovací výrazy	vztažná zájmena	<i>qui, quae, quod quisquis, quidquid quicumque, quaecumque, quodcumque qualiscumque, quaecumque,...</i>	
	vztažná příslovce	<i>ubi, unde, quo, qua,...</i> <i>ubicumque,...</i>	
Způsoby ve větě vedlejší	indikativ	identifikace konkrétní osoby či věci vyjádření reality	indikativ všech časů
	konjunktiv	konjunktiv vět hlavních vyjádření charakteristiky, definice	konjunktiv vybízečí, nereálný,.. neřídí se časem slovesa ve větě hlavní konjunktiv podle souslednosti časů
		význam účelový význam účinkový význam příčinný význam přípustkový význam podmínkový	konjunktiv vět účelových (konj. prez., impf.) konjunktiv vět účinkových (nejčastěji konj. prez., impf., pf.) konjunktiv podle souslednosti časů konjunktiv podle souslednosti časů konjunktiv vět podmínkových (konj. prez., pf. pro potencialitu, konj. impf. a plpf. pro nerealitu)

